Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNE ODVJETNICE
ELEANOR SHARPSTON
od 19. studenoga 2015.[1]

u predmetu C-377/14

Ernst Georg Radlinger
Helena Radlingerová
protiv
Finway a.s.

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Krajský soud v Praze (Češka Republika))

„Direktiva Vijeća 93/13/EEZ – Direktiva 2008/48/EZ – Nacionalna postupovna pravila koja uređuju stečajni postupak – Obveza nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita pitanja zakonodavstva Unije kojim se uređuje zaštita potrošača u stečajnim postupcima – Značenje pojma ‚ukupan iznos kredita' – Izračun efektivne kamatne stope – Nepošteni uvjeti u ugovorima o potrošačkim kreditima – Ocjena nepoštenosti odredbi o penalima – Posljedice pronalaska kumulativne nepoštenosti"

1. Glavni postupak odnosi se na incidentalnu tužbu koji su dužnici podnijeli u kontekstu stečajnog postupka[2]. Dugovi koji su doveli do tog postupka potječu iz nemogućnosti dužnika da ispune svoje obveze preuzete ugovorom o potrošačkom kreditu. U ovom zahtjevu za prethodnu odluku Krajský soud v Praze (Regionalni sud u Pragu) traži objašnjenje jesu li nacionalna postupovna pravila koja uređuju takav postupak, a sprečavaju ga da utvrdi uživaju li dužnici zaštitu na temelju pravila o zaštiti potrošača iz Direktive 93/13[3] i Direktive 2008/48[4], usklađena s pravom Unije. Taj sud u biti želi znati do koje je mjere obvezan ispitivati te odredbe po službenoj dužnosti, treba li u procjeni uzeti u obzir obvezu vjerovnika da pruže informacije prema Direktivi 2008/48, kako se prema Direktivi 93/13 procjenjuju penali iz ugovora o kreditu te kakav učinak treba proizlaziti iz utvrđenja da su takvi penali, kumulativno, nepošteni.

Zakonodavstvo Europske unije

Direktiva 93/13

2. Direktiva 93/13 primjenjuje se na nepoštene uvjete u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača[5]. Ciljevi Direktive 93/13 uključuju osiguravanje da ugovori sklopljeni s potrošačima ne sadržavaju nepoštene odredbe i osiguravanje zaštite potrošača od zlouporabe moći koju imaju prodavatelji robe ili pružatelji usluga, osobito putem jednostranih

1 — Izvorni jezik: engleski

2 — Izraz „uzgredni zahtjev" u češkom pravu shvaćam kao zahtjev podnesen tijekom stečajnog postupka o kojem se sud treba izjasniti tijekom tog postupka.

3 — Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95, str. 25.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

4 — Direktiva 2008/48/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ (SL L 133, str. 66.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 13., str. 58.)

5 — Članak 1. stavak 1.

standardiziranih ugovora i nepoštenog ispuštanja osnovnih prava iz ugovora [6]. Ako se o ugovornoj odredbi nisu vodili pojedinačni pregovori, ta će se odredba smatrati nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača, prouzroči znatniju neravnotežu“ u pravima i obvezama stranaka proizašlih iz ugovora [7]. Odredbe koje su sastavljene unaprijed tako da potrošač nije mogao na njih utjecati moraju se uvijek smatrati odredbama o kojima se nije „pojedinačno pregovaralo” za potrebe primjene članka 3. stavka 1. [8]. Prilog Direktivi 93/13 sadržava indikativan i netaksativni popis odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima [9], uključujući one čiji je predmet ili svrha zahtjev da svaki potrošač koji propusti ispuniti svoju obvezu plati nerazmjerno visok iznos naknade [10].

3. Nepoštenost ugovorne odredbe mora se procijeniti tako da se „u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi” [11].

4. Države članice u svojim mjerama kojima se prenosi Direktiva 93/13 moraju predvidjeti da „u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba” [12].

5. Države članice također su obvezne osigurati da „u interesu potrošača i tržišnih konkurenata postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima” [13].

Direktiva 2008/48

6. Direktiva 2008/48 [14] usklađuje određene aspekte pravila država članica o ugovorima koji obuhvaćaju potrošačke kredite [15]. Uvodna izjava 10. objašnjava da iako Direktiva 2008/48 izričito definira opseg usklađivanja, države članice mogu unatoč tome, u skladu s pravom Unije, primijeniti odredbe Direktive na pitanja koja nisu obuhvaćena njezinim područjem primjene. Relevantni su sljedeći ciljevi Direktive 2008/48: razvoj transparentnijeg i djelotvornijeg tržišta kredita unutar unutarnjeg tržišta [16]; postizanje potpunog usklađivanja i istodobno osiguravanje da svi potrošači u Europskoj uniji uživaju visoku i ekvivalentnu razinu zaštite [17]; osiguravanje da ugovori o kreditu sadržavaju sve potrebne informacije u jasnom i sažetom obliku kako bi potrošači mogli donijeti odluke potpuno upoznati s činjenicama, kako bi im se omogućilo da budu svjesni prava i obveza prema ugovoru o kreditu te kako bi se [osiguralo] da raspolažu informacijama o efektivnim kamatnim stopama (u daljnjem tekstu: EKS) diljem Europske unije, što im omogućava usporedbu tih stopa [18].

6 — Uvodna izjava 4. i 9. u preambuli Direktive 93/13.

7 — Članak 3. stavak 1.

8 — Članak 3. stavak 2.

9 — Članak 3. stavak 3.

10 — Prilog, točka 1. podtočka (e)

11 — Članak 4. stavak 1.

12 — Članak 6. stavak 1.

13 — Članak 7. stavak 1.

14 — Direktiva 2008/48 kasnije je izmijenjena Direktivom Komisije 2011/90/EU od 14. studenoga 2011. o izmjeni dijela II. Priloga I. Direktivi 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća koji predviđa dodatne pretpostavke za izračun efektivne kamatne stope (SL L 296, str. 35.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 14., str. 216.). Međutim, Direktiva 2011/90 stupila je na snagu nakon datuma sklapanja ugovora o potrošačkom kreditu o kojemu je ovdje riječ.

15 — Članak 1.

16 — Uvodne izjave 6. i 7.

17 — Uvodna izjava 9.

18 — Uvodne izjave 19. i 31.

7. Direktiva 2008/48 obuhvaća ugovore o potrošačkim kreditima [19]. Međutim, ugovori „osiguran[i] hipotekom ili nekim drugim sličnim instrumentom osiguranja koji se obično upotrebljava u dotičnoj državi članici za nepokretnu imovinu ili osigurane pravom u vezi s tom nepokretnom imovinom" izričito su isključeni iz njezina područja primjene [20].

8. Sljedeće definicije iz članka 3. su relevantne:

„(c) ‚ugovor o kreditu' znači ugovor u kojem vjerovnik odobrava ili obećava odobriti potrošaču kredit u obliku odgode plaćanja, zajma ili slične financijske nagodbe […]

(g) ‚ukupni troškovi kredita za potrošača' znači svi troškovi, uključujući i kamate, provizije, pristojbe ili bilo koju drugu vrstu naknade koju potrošač mora platiti u vezi s ugovorom o kreditu i koji su poznati vjerovniku […]

(h) ‚ukupan iznos koji plaća potrošač' znači zbroj ukupnog iznosa kredita i ukupnih troškova kredita za potrošača;

(i) ‚efektivna kamatna stopa' [EKS] znači ukupne troškove kredita za potrošača, izražene kao godišnji postotak ukupnog iznosa kredita, uključujući, prema potrebi, i troškove iz članka 19. stavka 2. [21];

[…]

(l) ‚ukupan iznos kredita' znači gornja granica ili ukupan zbroj koji se stavlja potrošaču na raspolaganje prema ugovoru o kreditu;

[…]"

9. Člankom 5. propisana je obveza informiranja potrošača prije sklapanja ugovora o kreditu. Iako ta odredba nije sama po sebi sporna u predmetnom slučaju, uvrštene su u članak 10. kojim se propisuje popis informacija koje treba uključiti u ugovore o kreditu. Potonja odredba zahtijeva da se ugovori o kreditu sastavljaju na papiru ili na nekom drugom trajnom mediju. Sve ugovorne stranke moraju dobiti primjerak ugovora o kreditu [22]. Članak 10. stavak 2. nabraja 22 informacije koje moraju biti jasno i sažeto određene u svakom ugovoru o kreditu. Taj popis uključuje: „ukupan iznos kredita i uvjete koji uređuju povlačenje novca na temelju ugovora o kreditu" [23].

10. Budući da se Direktivom 2008/48 usklađuje ugovore o potrošačkim kreditima, državama članicama zabranjeno je uvoditi nove odredbe koje odstupaju od direktive te dopustiti potrošačima da se odreknu prava koja su im prenesena odredbama nacionalnog prava o provedbi direktive ili u skladu s tom direktivom [24].

11. Države članice moraju predvidjeti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće sankcije kako bi osigurale provedbu Direktive 2008/48 [25].

19 — Članak 2. stavak 1.

20 — Članak 2. stavak 2. točka (a)

21 — Članak 19. stavak 1. propisuje da se EKS izračunava u skladu s formulom navedenom u dijelu I. Priloga I. Članak 19. stavak 2. predviđa da se, u svrhu izračuna EKS-a, prilikom određivanja ukupnih troškova kredita određene naknade koje plaća potrošač isključuju, dok se neki troškovi moraju uključiti. Detalji tih naknada i troškova nisu relevantni u predmetnom slučaju pa ih zbog toga neću ni izložiti.

22 — Članak 10. stavak 1.

23 — Članak 10. stavak 2. točka (d). Pojam „povlačenje novca na temelju ugovora o kreditu" nije definiran Direktivom 2008/48. Shorter Oxford English Dictionary sadržava definiciju koja uključuje sljedeće: „radnja prikupljanja novca putem zajmova; posuđivanje". Katkad se također tumači kao situacija u kojoj je zajam stavljen na raspolaganje, a zajmoprimac dobiva sredstva u nekoliko obroka.

24 — Članak 22. stavak 1. i 2.

25 — Članak 23.

Nacionalno pravo

Stečajni postupak

12. Sud koji je uputio zahtjev objašnjava da se nacionalna pravila koja uređuju stečajni postupak primjenjuju na sljedeći način.

13. Osoba je u stečaju kada nije u mogućnosti ispuniti svoje novčane obveze u razdoblju dužem od 30 dana od trenutka njihova dospijeća. Dužnik koji nije trgovac može podnijeti stečajnom sudu zahtjev za preispitivanje i dovršavanje stečajnog postupka u obliku oslobođenja od preostalih obveza. U takvom postupku stečajni sud ne može ispitivati valjanost, iznos ili prvenstveni red namirenja registriranih tražbina, čak ni kada dođe do situacija koje uređuju Direktive 93/13 ili 2008/48, osim ako te tražbine osporava stečajni upravitelj, drugi vjerovnik ili iznimno sam dužnik. Za te potrebe relevantna stranka mora podnijeti incidentalnu tužbu stečajnom sudu.

14. Kada stečajni sud odobri dovršavanja stečajnog postupka u obliku oslobođenja od preostalih obveza, dužnik može podnijeti incidentalnu tužbu. Ako se tužba odnosi na ovršnu neosiguranu tražbinu, stečajni sud je može ispitati. Međutim, takvo ispitivanje ograničeno je na prestanak ili zastarjelost tražbine [26]. Prema nacionalnim procesnim pravilima, stečajni sud ne može ispitivati bit incidentalnih tužbi koje se odnose na osigurane tražbine [27].

Pravo zaštite potrošača i potrošački krediti

15. Sud koji je uputio zahtjev navodi da je ništetan svaki pravni akt koji je svojim sadržajem ili svrhom protivan zakonu ili ga zaobilazi ili koji je suprotan prihvaćenim moralnim načelima.

16. Ugovori o potrošačkim kreditima moraju biti u pisanom obliku, a vjerovnik mora, *inter alia*, uključiti informacije o ukupnom iznosu kredita i EKS-a koji se naplaćuje. Neispunjavanje navedenih zahtjeva ne čini potrošački ugovor u cijelosti ništetnim [28]. Međutim, kada se potrošač poziva na tu činjenicu protiv vjerovnika, smatra se da je kamata koja se plaća na ugovor o kreditu dospjela od dana kad je ugovor sklopljen po kamatnoj stopi Češke narodne banke koja je bila na snazi u vrijeme sklapanja ugovora; a bilo koji drugi sporazum koji se odnosi na plaćnja u ugovorima o kreditu smatra se ništetnim [29].

17. Ništetne su odredbe u potrošačkim ugovorima koje, kršenjem uvjeta o dobroj vjeri, na štetu potrošača stvaraju značajnu neravnotežu u pravima i obvezama stranaka [30].

Činjenice, postupak i upućena pitanja

18. Ernst Radlinger i Helena Radlingerová (u daljnjem tekstu: Radlingerovi, potrošači ili dužnici) sklopili su 29. kolovoza 2011. ugovor o potrošačkom kreditu sa Smart Hypom (u daljnjem tekstu: zajmodavac). Sukladno ugovoru Smart Hypo odobrio je zajam u iznosu od 1.170.000 čeških kruna (u daljnjem tekstu: CZK) (43.205 eura) [31]. Zauzvrat su se Radlingerovi složili otplatiti iznos od 2.958.000

26 — Takva tražbina tretira se na jednak način kao da je osporava stečajni upravitelj (Članak 410. stavci 2. i 3. Zakona br. 182/2006 o stečaju i načinima njegova rješavanja, izmijenjenog Zakonom br. 185/2013, u daljnjem tekstu: Zakon o stečaju).

27 — Članak 160. stavak 4. Zakona o stečaju

28 — Članak 6. stavak 1. Zakona br. 145/2010 o potrošačkim kreditima i Prilog 3. tom zakonu

29 — Članak 8. Zakona o potrošačkom kreditiranju

30 — Članak 55. stavak 2. i članak 56. Građanskog zakonika

31 — Navela sam približne iznose u eurima sukladno trenutnoj tečajnoj stopi. Prema mojoj računici, postoji sitna poteškoća u izračunu. Ako je sporazumom predviđeno vraćanje sredstava u iznosu od 120 x 24.375 CZK, tada je ukupna otplata iznosila 2.925.000 CZK pa stoga nije uključila iznos od 33.000 CZK (1219 eura).

CZK (109.231 eura) u 120 mjesečnih obroka u iznosu od 24.375 CZK (900 eura), koje dospijevaju 20. dana u mjesecu (osim prvog obroka koji je trebalo platiti 31. kolovoza 2011. i troškova u iznosu od 33.000 CZK: ti iznosi oduzeti su od posuđene glavnice). Iznos od 2.958.000 CZK obuhvaćao je sljedeće: (i) glavnicu u iznosu od 1.170.000 CZK; (ii) kamatu u visini od 10 % godišnje na glavnicu za čitavo trajanje ugovora (također u iznosu od 1.170.000 CZK); (iii) naknadu zajmodavcu u iznosu od 585.000 CZK (21.602 eura); i (iv) gore navedene troškove [32]. Otplatni plan iznesen u ugovoru predvidio je da otplata Radlingerovih bude usmjerena prema plaćanju troškova zajmodavca, kamate i naknada u razdoblju od 31. kolovoza 2011. do 20. srpnja 2017. Tek od 73. mjesečnog obroka trebali su početi otplaćivati glavnicu. Izmjeren je EKS od 28,9 % [33].

19. Radlingerovi su se istovremeno složili pružiti sljedeća osiguranja za isplatu kredita: (i) hipoteku nad obiteljskom kućom i zemljištem; (ii) osiguranje koje pokriva tu nekretninu prema kojem se, ako nastupi osigurani događaj, sve naknade isplaćuju izravno zajmodavcu; i (iii) izjavu ovjerenu kod javnog bilježnika koja uključuje odredbu o neposrednoj ovršnosti duga.

20. Povrh zakonske zatezne kamate Radlingerovi su se ugovorom o kreditu obvezali zajmodavcu platiti ugovornu kaznu u iznosu od 0,2 % glavnice za svaki dan ili dio dana kašnjenja u otplati tog iznosa zajmodavčeve naknade ili kamate. U slučaju neplaćanja duljeg od mjesec dana, pristali su također platiti jedinstvenu ugovornu kaznu u iznosu od 117.000 CZK (4320 eura) i paušalni iznos od 50.000 CZK (1846 eura) kao naknadu zajmodavčevih troškova pri povratu dugovanih iznosa koji ne uključuju troškove arbitraže ili troškove sudskog postupka ili pravnog zastupanja [34].

21. Ako Radlingerovi zakasne s plaćanjem ili zajmodavac otkrije da su dali pogrešne ili jako iskrivljene podatke ili zatajili važne informacije u zahtjevu za kredit, zajmodavac može zatražiti jednokratnu isplatu glavnice i povezanih troškova navedenih u ugovoru o kreditu. Uz to, dospjele bi ugovorne kazne i zakonske kamate.

22. Dana 27. rujna 2011. zajmodavac je obavijestio Radlingerove da je saznao da su zatajili podatke koji ukazuju na to da je o toj nekretnini prethodno bilo doneseno rješenje o ovrsi. Rješenje je doneseno za iznos od 4285 CZK (158 eura). Međutim, na toj osnovi zajmodavac je zahtijevao jednokratnu isplatu čitavog duga. Dopisom od 19. studenoga 2012. zajmodavac je ponovio svoj zahtjev navodeći da je isplata Radlingerovih prema ugovoru o kreditu bila nepravilna i zakašnjela. Ali prema sudu koji je uputio zahtjev Radlingerovi nisu bili u zakašnjenju do prosinca 2012.

23. FINWAY a.s. (u daljnjem tekstu: Finway ili vjerovnik), tuženik u glavnom postupku, kasnije je preuzeo te tražbine od Smart Hypoa.

24. Dana 26. travnja 2013. sud koji je uputio zahtjev proglasio je stečaj Radlingerovih, imenovao stečajnog upravitelja i pozvao vjerovnike da prijave svoje tražbine. Dana 23. svibnja 2013. Finway je u okviru stečajnog postupka prijavio dvije ovršne tražbine. Jedna je osigurana tražbina u iznosu od 3.045.991 CZK (112.480 eura). Druga je neosigurana tražbina u iznosu od 1.359.540 CZK (50.204 eura) koja predstavlja ugovornu kaznu za zakašnjenje u plaćanju u iznosu od 0,2 % dnevno od 23. rujna 2011. do 25. travnja 2013.

32 — Stavke (ii); (iii) i (iv) kasnije nazivam „povezanim troškovima” kredita.

33 — Sud koji je uputio zahtjev, kao jedini sud koji utvrđuje činjenično stanje, mora provjeriti izračun EKS-a. S obzirom na iznose naznačene u zahtjevu za prethodnu odluku i definicije u članku 3. točkama (g), (h), (i) i (l) Direktive 2008/48, ne shvaćam kako je izračunat EKS od 28,9 %.

34 — Sve te iznose zajedno nazivam „ugovornim kaznama”.

25. Dana 3. srpnja 2013., na ročištu za ispitivanje tražbina, Radlingerovi su priznali da su tražbine ovršne, ali su osporili iznose i osigurane i neosigurane tražbine s obrazloženjem da su uvjeti izvornog ugovora o kreditu bili suprotni prihvaćenim moralnim načelima. Tvrde da je iznos koji bi trebali platiti (1.496.801 CZK) (55.272,70 eura) znatno niži od Finwayevih prijavljenih tražbina. Stečajni upravitelj nije osporio Finwayevu tražbinu.

26. Sud koji je uputio zahtjev je 23. srpnja 2013. nalogom odobrio dovršavanje stečajnog postupka zajedničkim oslobođenjem od prethodnih obaveza na temelju plana otplate. Idući dan Radlingerovi su podnijeli incidentalnu tužbu kojom traže utvrđenje da Finwayeve prijavljene tražbine nisu legitimne jer su suprotne prihvaćenim moralnim načelima.

27. Sud koji je uputio zahtjev navodi da ga nacionalna pravila koja uređuju stečajni postupak sprečavaju da ispituje meritum incidentalne tužbe Radlingerovih. Prema tim pravilima, takav zahtjev može se podnijeti samo u slučajevima kada stečajni sud odobri dovršavanje dužnikova stečajnog postupka u obliku oslobođenja od preostalih obveza. U ovom slučaju nacionalna pravila uopće ne dopuštaju Radlingerovima podnošenje incidentalne tužbe protiv osiguranih tražbina. Stoga bi taj dio zahtjeva trebalo odbaciti. Međutim, nacionalnim pravilima se u korist dužnika predviđa mogućnost podnošenja incidentalne tužbe u odnosu na neosiguranu tražbinu.

28. Kako bi odlučio o incidentalnoj tužbi Radlingerovih, Krajský soud v Praze (Regionalni sud u Pragu) zahtijeva prethodnu odluku o pitanjima koja su ovdje sažeta:

1. Protive li se članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 i članak 22. stavak 2. Direktive 2008/48, ili druge odredbe prava Unije o zaštiti potrošača nacionalnim pravilima koje u stečajnim postupcima:

   — dopuštaju sudovima ispitivanje autentičnosti, iznosa ili prvenstvenog reda tražbina prema dužniku potrošaču samo na temelju uzgrednog zahtjeva stečajnog upravitelja, vjerovnika ili dužnika?

   — dopuštaju takvom dužniku da zatraži sudsko preispitivanje prijavljenih tražbina vjerovnika: (i) samo kada je odobreno dovršavanje njegova stečajnog postupka u obliku oslobođenja od preostalih obveza, (ii) samo u odnosu na neosigurane tražbine i (iii), u slučaju tražbina koje su odlukom nadležnog tijela proglašene ovršnima, samo s ciljem da se utvrdi da je tražbina prestala ili zastarjela?

2. U stečajnim postupcima koji se odnose na tražbine iz ugovora o potrošačkim kreditima, mora li sud po službenoj dužnosti (čak i u slučaju da nema prigovora potrošača) uzeti u obzir činjenicu da zajmodavac nije pružio informacije propisane člankom 10. stavkom 2. Direktive 2008/48 te proglasiti ugovor ništetnim u skladu s nacionalnim pravom?

Ako je odgovor na 1. ili 2. pitanje potvrdan:

3. Imaju li odredbe tih direktiva izravan učinak i mogu li se izravno primijeniti, uzimajući u obzir da sudsko ispitivanje po službenoj dužnosti zadire u horizontalni odnos između potrošača i dobavljača robe ili davatelja usluga.

4. Što je „ukupan iznos kredita” iz članka 10. stavka 2. točke (d) Direktive 2008/48 i što su „iznosi povučenog novca” u formuli za izračun EKS-a iz Priloga I. toj direktivi, ako (i) ugovor o kreditu formalno određuje iznos kredita koji je potrebno otplatiti, ali (ii) je dogovoreno da će se zajmodavčeve tražbine naknade i prvog mjesečnog obroka odbiti od tog iznosa, tako da ti odbijeni iznosi nikad nisu stvarno isplaćeni potrošaču i ostaju cijelo vrijeme na raspolaganju vjerovniku? Utječe li uračunavanje tih svota na izračun?

5. Pri ocjeni jesu li odredbe o penalima nepoštene za potrebe točke 1. podtočke (e) Priloga I. Direktivi 93/13, je li nužno razmotriti kumulativan učinak svih takvih odredbi u ugovoru, neovisno o tome inzistira li vjerovnik na tome da se one u cijelosti ispune, ili neovisno o tome što se neke od njih sa stajališta nacionalnog prava mogu smatrati ništetnima, ili je dovoljno razmotriti samo učinak penala koji se potražuju, ili ih se stvarno može potraživati.

6. Ako se utvrdi da su ugovorne kazne nepoštene, je li nužno izuzeti od primjene sve individualne kazne koje su (samo kada ih se zajedno razmotri) dovele sud do zaključka da je iznos naknade nerazmjerno visok u smislu točke 1. podtočke (e) Priloga Direktivi 93/13 ili samo neke od njih (i, u potonjem slučaju, na temelju kojeg kriterija)?

29. Pisana očitovanja podnijeli su Radlingerovi, Finway, češka i poljska vlada te Europska komisija. Na raspravi održanoj 15. srpnja 2015. Njemačka i Komisija podnijele su usmena očitovanja.

Ocjena

Prvo pitanje

30. Prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev traži objašnjenje jesu li nacionalna pravila o uređenju stečajnog postupaka povezanog s dugom iz ugovora o potrošačkom kreditu, koja: (i) u stečajnom postupku zahtijevaju od dužnika podnošenje uzgrednog zahtjeva kako bi se ispitali valjanost, iznos i prvenstveni red tražbina; i (ii) ograničavaju njegovo pravo da zatraži preispitivanje tražbina, usklađena sa zakonodavstvom Unije, osobito s Direktivom 93/13 i Direktivom 2008/48. Prešutno se postavlja i pitanje jesu li ta pravila spojiva s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti [35].

31. Započet ću razmatranjem stajališta u vezi s Direktivom 93/13 kojom se uspostavlja sustav koji štiti i sprečava da se potrošače obveže nepoštenim odredbama i nalaže državama članicama da osiguraju postojanje primjerenih i djelotvornih sredstava za sprečavanje stalnog korištenja takvih odredbi u potrošačkim ugovorima [36]. Nesporno je da su Radlingerovi potrošači i da je zajmodavac pružatelj usluge u smislu te direktive.

32. Što se tiče načela ekvivalentnosti, sud koji je uputio zahtjev u svom zahtjevu navodi da sud koji vodi stečajni postupak ne može ispitivati valjanost, iznos ili prvenstveni red tražbine ni na kojem temelju, osim ako dotična osoba, stečajni upravitelj, vjerovnik ili (kao u ovom slučaju) dužnik ne podnese uzgredni zahtjev. Nema razlike ni kada se stečajni postupak odnosi na dugove iz potrošačkog ugovora. Stoga dokumentacija kojom raspolaže Sud ne ukazuje na to da su nacionalna postupovna pravila kojima se zahtijeva da dužnik podnese uzgredni zahtjev – kako bi, primjerice, osporio valjanost vjerovnikove tražbine na temelju tvrdnje da je ugovor iz kojeg tražbina proizlazi neusklađen s pravilima Unije o zaštiti potrošača – nepovoljnija od onih koja uređuju slične pravne radnje u domaćem pravu.

35 — Države članice određuju postupovna pravila ili uvjete koji uređuju pravne radnje kojih je cilj osigurati zaštitu prava prenesenih pravom Unije (načelo postupovne neovisnosti). To načelo podliježe uvjetu da takva pravila nisu nepovoljnija od onih koja uređuju slične situacije podvrgnute pravu (načelo ekvivalentnosti) i da pretjerano ne otežavaju ostvarivanje prava dodijeljenih potrošačima pravom Unije (načelo djelotvornosti); vidjeti, primjerice, presudu Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 46. i presudu ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, t. 51.

36 — Vidjeti članak 6. stavak 1. i članak 7. Direktive 93/13. Vidjeti također rješenje Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, t. 41.

33. Vezano uz načelo djelotvornosti, ustaljena je sudska praksa da svaki slučaj u kojem se postavi pitanje onemogućava li jedna nacionalna procesnopravna odredba ili pretjerano otežava primjenu prava Unije treba ispitati uzimajući u obzir položaj te odredbe u cjelokupnom postupku, tijek postupka i njegove posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima [37]. U tom pogledu, valja, prema potrebi, uzeti u obzir načela na kojima se temelji nacionalni pravni sustav, kao što su zaštita prava na obranu, načelo pravne sigurnosti i dobrog odvijanja postupka [38].

34. S obzirom na nacionalna postupovna pravila o kojima je ovdje riječ, je li nemoguće ili pretjerano otežano za stečajni sud da provjeri valjanost, iznos ili prvenstveni red tražbina nastalih iz ugovora o potrošačkom kreditu te otežavaju li pretjerano ta pravila dužniku potrošaču osporavanje prijavljene tražbine?

35. Sud koji je uputio zahtjev navodi da mu je na temelju tih pravila u uzgrednom postupku spriječeno ispitivanje zakonitosti prve tražbine (u iznosu od 3.045.991 CZK) jer je ona osigurana. Sud je ovlašten ispitati uzgredni zahtjev u vezi s drugom tražbinom (u iznosu od 1.359.540 CZK) s obzirom na to je ona ovršiva te nije osigurana. Međutim, to ispitivanje podliježe znatnim ograničenjima. Neosigurane tražbine mogu se ispitivati jedino u pogledu njihove valjanosti, iznosa ili reda po kojem se namiruju, a dužnici ih mogu osporavati samo u pogledu prestanka ili zastare tražbine [39].

36. Kao posljedica tih posebnih značajki javlja se nemogućnost osporavanja osiguranih tražbina dužnicima koji su u položaju Radlingerovih. Osobito kada se osigurane tražbine odnose na dugove koji potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu, nije moguće osporavati ni valjanost tražbine ni izračun dugovane svote. Pitanje je li ugovor iz kojeg potječe dug u skladu s pravilima Unije o zaštiti potrošača temeljno je za utvrđivanje upravo tih dvaju pitanja. Prema članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 posljedica nepoštovanja pravila o zaštiti potrošača jest da se smatra da su odredbe ugovora koje uspostavljaju dug nepoštene i da ne obvezuju potrošača. Ipak, nacionalna pravila poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku sprečavaju sud pred kojim je pokrenut postupak da provede potrebna ispitivanja te samom dužniku ne dopuštaju podnošenje zahtjeva.

37. Smatram da to nije u skladu s načelom djelotvornosti.

38. Što se tiče neosiguranih ovršivih tražbina, čini se da je dužnicima, ako ne nemoguće, onda svakako pretjerano otežano osporavati zakonitost takvih tražbina zato što je porijeklo stečajnog duga (potrošački ugovor) suprotno pravilima Unije o zaštiti potrošača. Iako je točno da dužnici mogu podnijeti incidentalnu tužbu kojom osporavaju valjanost, iznos ili prvenstveni red takvih tražbina (čini se da potonje nije bitno u ovom slučaju), razlozi zbog kojih mogu to učiniti su ograničeni. Relevantna nacionalna pravila samom sudu ne dopuštaju da ispita valjanost ili iznos tražbina koje potječu iz ugovora o potrošačkom kreditiranju, a dužnici samo mogu prigovoriti da je neosigurana ovršiva tražbina prestala ili zastarjela. Smatram da je učinak takvih pravila zapravo sprečavanje potrošača dužnika da osporavaju valjanost ili iznos takvih neosiguranih tražbina kada se te tražbine temelje na odredbama koje su izričito zabranjene Direktivom 93/13 [40].

39. Stoga zaključujem da Direktivu 93/13 treba tumačiti na način da se protivi nacionalnim postupovnim pravilima poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku koja: (i) ne dopuštaju stečajnom sudu da po službenoj dužnosti ispita valjanost, iznos ili prvenstveni red neosiguranih ovršivih tražbina koje potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu pri odlučivanju o uzgrednom

37 — Vidjeti nedavnu presudu u predmetu Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, t. 43. i navedenu sudsku praksu. U svom mišljenju u tom predmetu predložila sam drukčiju formulaciju: „[…]potrebno je uzeti u obzir položaj određene odredbe u cjelokupnom postupku te tijek i posebne značajke tog postupka pred nacionalnim tijelima […]” Mišljenje nezavisne odvjetnice Sharpston u predmetu Faber, C-497/13, EU:C:2014:2403, t. 59.

38 — Vidjeti presudu Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, t. 39. i navedenu sudsku praksu.

39 — Vidjeti gore navedene t. 12. do 14.

40 — Vidjeti članak 3. stavak 1. u vezi s člankom 1. stavkom 1. točkom (e) Priloga I. Direktivi 93/13.

zahtjevu; (ii) ne dopuštaju takvom sudu da po službenoj dužnosti ispita zakonitost osigurane tražbine; te (iii) onemogućavaju i/ili pretjerano otežavaju potrošaču dužniku osporavanje ovršive neosigurane tražbine kada takve tražbine potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu, iako je stečajni sud upoznat s pravnim i činjeničnim okolnostima potrebnima za to ispitivanje.

40. Sud koji je uputio zahtjev također traži objašnjenje protivi li se članak 22. stavak 2. Direktive 2008/48 nacionalnim postupovnim pravilima o kojima je ovdje riječ. Smatram da je nepotrebno odgovoriti na taj aspekt prvog pitanja. Članak 22. stavak 2. zahtijeva da države članice osiguraju da se potrošači ne smiju odreći prava koja su im prenesena odredbama nacionalnog prava o provedbi ili u skladu s Direktivom 2008/48. Ne čini se da je ijedan dio nacionalnih pravila opisanih u zahtjevu za prethodnu odluku koja uređuju potrošačevo odricanje od prava u smislu članka 22. stavka 2. bitan u ovom slučaju. Nadalje, u činjeničnom stanju koje je sud iznio nema indicija da su se Radlingerovi odrekli prava koja su na njih prenesena nacionalnim odredbama koje provode tu direktivu. Zaključak je da članak 22. stavak 2. Direktive 2008/48 nema očitog značaja za pitanje protive li se nacionalna pravila o kojima je ovdje riječ načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti.

Drugo pitanje

41. Drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev iznosi dva problema. Kao prvo, moraju li nacionalni sudovi po službenoj dužnosti ispitati je li vjerovnik uskratio informacije navedene u članku 10. stavku 2. Direktive 2008/48, čak i kada se sam dužnik ne poziva na tu okolnost? Kao drugo, ako je vjerovnik uskratio te informacije, je li ugovor o kreditu tada nevaljan kao što je propisano nacionalnim pravom?

42. Prije ispitivanja tih pitanja podsjećam da su Radlingerovi na temelju ugovora o kreditu iz glavnog postupka pristali sklopiti osigurani zajam te da se kasniji stečajni postupak odnosi na dvije tražbine povezane s tim dugom. Prva tražbina (u iznosu od 3.045.991 CZK) osigurana je trima sredstvima uključujući osiguranje u obliku hipoteke. Druga tražbina (u iznosu od 1.359.540 CZK) sastoji se od ugovornih kazni nametnutih ugovorom o kreditu kao posljedica zakašnjenja Radlingerovih.

43. Području primjene Direktive 2008/48 prije podliježe sam ugovor o kreditu nego dug koji je nastao kao posljedica tog ugovora ili vjerovnikove tražbine. Međutim, ugovori o kreditu osigurani hipotekom izričito su isključeni od područja primjene Direktive 2008/48 (Članak 2. stavak 2. točka (a)). U svom očitovanju Komisija navodi da je područje primjene nacionalnih odredbi o prenošenju šire od onoga članka 2. Direktive 2008/48 jer one također pokrivaju ugovore o kreditu osigurane hipotekom. To stajalište u skladu je s ciljevima Direktive 2008/48. Države članice mogu zadržati ili uvesti, u skladu s pravom Unije, nacionalno zakonodavstvo koje odgovora nekim ili svim odredbama Direktive 2008/48, koje se odnosi na ugovore o kreditu izvan njezina područja primjene [41].

44. Nadalje, ustaljena je sudska praksa da je u prethodnom postupku temeljem članka 267. UFEU-a na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi potrebu za prethodnom odlukom i relevantnost upućenih pitanja [42]. Sud odbija odlučiti o zahtjevu za prethodnu odluku samo ako je posve očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem glavnog postupka ili njegovom svrhom, u slučaju kada je problem hipotetske naravi ili kada Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima koji su potrebni kako bi se dao koristan odgovor na postavljena pitanja [43]. To nije slučaj u ovom predmetu. Stoga, u najmanju ruku, nije očito da tumačenje članka 10. stavka 2. Direktive 2008/48 nije relevantno za rješavanje spora o prvoj tražbini u glavnom postupku [44].

41 — Vidjeti uvodnu izjavu 10. u preambuli Direktive 2008/48, navedenu gore u t. 6. i presudu SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, t. 40. do 43.

42 — Vidjeti presudu SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, t. 48.

43 — Vidjeti presudu SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, t. 49.

44 — Vidjeti presudu SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, t. 50. i rješenje Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, t. 33. do35.

45. Nacionalno zakonodastvo o kojemu je ovdje riječ mora stoga biti primijenjeno u skladu s Direktivom 2008/48 kako je tumači Sud.

46. U ovom slučaju na analizu ne utječe pitanje bi li ugovor o kreditu iz kojeg potječe osigurani dug bio izvan područja primjene Direktive 2008/48 ako nema provedbenih pravila Češke Republike te bi li neosigurani dugovi bili uređeni tom direktivom. Stoga je ta pitanja bolje ostaviti otvorenima kako bi ih se rješavalo u budućem predmetu u kojem će biti bitna.

47. Nadalje, primjećujem da članak 10. stavak 2. točka (d) Direktive 2008/48 sadržava popis s 22 informacije koje je potrebno odrediti u ugovoru o kreditu. Je li potrebno utvrditi trebaju li nacionalni sudovi po službenoj dužnosti ispitati svaku od tih informacija?

48. Zakonodavni sustav Direktive 2008/48 predviđa da se potrošačima prije sklapanja ugovora o kreditu te u samom ugovoru pruže informacije [45]. Informacije navedene u članku 10. (pod naslovom „Informacije koje treba uključiti u ugovore o kreditu") uključuju 19 stavki propisanih člankom 5. (pod naslovom „Informacije prije sklapanja ugovora") te je cilj obiju odredbi osigurati da je potrošač u potpunosti informiran [46].

49. Sud koji je uputio zahtjev ovdje traži objašnjenje treba li nacionalni sud po službenoj dužnosti ispitivati je li ispunjena obveza informiranja potrošača o „ukupnom iznosu kredita i uvjetima koji uređuju povlačenje novca na temelju ugovora o kreditu" iz članka 10. stavka 2. točke (d). Treba li nacionalni sud uzeti u obzir činjenicu da zajmodavac nije pružio informacije koje sud koji je uputio zahtjev opisuje kao „točne" o ukupnom iznosu kredita? U činjeničnoj situaciji koja se razmatra, ugovor o kreditu utvrđuje iznos kredita koji se isplaćuje potrošaču, ali prema ugovoru zajmodavčevi troškovi (primjerice, administrativne pristojbe i prvi obroci otplate kamata) odbijaju se od iznosa kredita, a svote koje predstavljaju te troškove u stvarnosti nikada nisu bile stavljene na raspolaganje potrošaču. Kada ukupan iznos kredita uključuje takve troškove, EKS je niži nego kad su ti troškovi isključeni od iznosa koji se stvarno isplaćuje [47]. Sud koji je uputio zahtjev stoga pita mora li nacionalni sud po službenoj dužnosti ispitati činjenicu da vjerovnik nije pružio informacije o ukupnom iznosu kredita, kao što je to propisano člankom 10. stavkom 2. točkom (d).

50. To pitanje je od posebne važnosti za odluku u glavnom postupku: ako sud koji je uputio zahtjev utvrdi da potrošač nije bio obaviješten o ukupnom iznosu kredita, primijenit će se drukčija kamatna stopa te će se drukčiji dogovori smatrati nevaljanima [48].

51. Sud je u više navrata utvrdio da nacionalni sudovi moraju po službenoj dužnosti primijeniti određene odredbe prava Unije o zaštiti potrošača. Taj je zahtjev „bio opravdan stajalištem da se sustav zaštite uspostavljen tim direktivama temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti i da postoji nezanemarivi rizik da se osobito zbog neznanja potrošač ne pozove na pravno pravilo namijenjeno njegovoj zaštiti" [49]. Sud je primijenio ta načela (primjerice) pri razmatranju potrošačevog prava na pravni lijek protiv davatelja kredita prema članku 11. stavku 2. Direktive 87/102/EEZ [50] te u vezi s potrošačevim pravom da odustane od ugovora sklopljenog izvan poslovnih prostorija [51]. U

45 — Vidjeti gore navedenu t. 9.

46 — Vidjeti uvodne izjave 19. i 31. u preambuli Direktive 2004/48.

47 — Vidjeti navedene točke 59. *et seq*. u nastavku, gdje razmatram četvrto pitanje.

48 — Vidjeti gore navedenu točku 16.

49 — Vidjeti presudu Faber, C-497/13, EU:C:2015:357 t. 42. i navedenu sudsku praksu.

50 — Direktiva Vijeća 87/102/EEZ od 22. prosinca 1986. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica koji se odnose na kreditiranje potrošača (SL L 42, str. 48.) [neslužbeni prijevod]. Dalje vidjeti presudu Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:575, t. 60. do 65.

51 — Vidjeti presudu Martín Martín, C-227/08, EU:C:2009:792.

predmetu Faber [52] , u kojem se postavilo pitanje duguje li prodavatelj kupcu jamstvo na temelju ugovora o prodaji motornog vozila, nacionalni sud tražio je objašnjenje mora li po službenoj dužnosti ispitati kupčevo svojstvo potrošača u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 1999/44/EZ [53], iako se gđa Faber nije pozvala na to svojstvo u nacionalnom postupku.

52. Smatram da se jednaka načela mogu korisno primijeniti pri procjeni onemogućuju li nacionalna postupovna pravila poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku primjenu prava Unije ili je pretjerano otežavaju. Drugim riječima: jesu li ta nacionalna pravila usklađena s načelom djelotvornosti [54]?

53. Iz opisa postupovnih pravila koja uređuju nacionalni stečajni postupak vidljivo je da nacionalni sudovi ne mogu procijeniti je li ispunjen zahtjev da vjerovnici dužnicima koji su potrošači moraju pružiti informacije koje se zahtijevaju na temelju članka 10. stavka 2. točke (d). Također, čini se da i sami Radlingerovi nisu mogli pokrenuti to pitanje.

54. Potrošačima su informacije određene člankom 10. stavkom 2. točkom (d) potrebne da: (i) procijene iznos koji plaćaju za kredit; (ii) utvrde mogu li drugdje sklopiti ugovor po povoljnijim uvjetima; i (iii) organiziraju osobne financije kako bi izbjegli nemogućnosti i neugodnosti koje stečaj podrazumijeva. Ti elementi su u skladu s ciljevima Direktive 2008/48 koji predviđaju pružanje visoke razine zaštite potrošačima i stvaranje istinskog unutarnjeg tržišta [55]. Informacije vezane uz ukupni iznos kredita bitne su za izračun EKS-a na temelju ugovora o potrošačkom kreditu [56]. Moguće je da su za potrošača neposredno važniji uvjeti koji uređuju povlačenje novca: koliko će mu novaca biti na raspolaganju na temelju ugovoru o kreditu?

55. Ako nacionalna postupovna pravila sprečavaju potrošača dužnika da istakne prigovor zbog vjerovnikovog neispunjavanja obveze pružanja informacija u skladu s člankom 10. stavkom 2. točkom (d), tada je potrošaču uskraćena zaštita koju pruža Direktiva 2008/48.

56. Pitanje je li ta informacija u ovom postupku pružena moglo bi utjecati na valjanost vjerovnikove tražbine te na iznos dužnikove odgovornosti. Ako sud pred kojim je pokrenut postupak ne može ispitati tu okolnost, ne može utvrditi potpadaju li tražbine koje potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu pod (šira) nacionalna pravila o provedbi Direktive 2008/48. Također, ne može primijeniti nacionalna pravila koja propisuju penale kada vjerovnik ne ispuni obvezu pružanja informacija o ukupnom iznosu kredita i uvjetima koji uređuju povlačenje novca na temelju ugovora o kreditu. Ta nacionalna pravila mogu dovesti do smanjenja ili čak isključenja potrošačeve odgovornosti.

57. Iz toga slijedi da postupovna pravila koja sprečavaju nacionalni sud da ispita je li ispunjen zahtjev propisan člankom 10. stavkom 2. točkom (d) Direktive 2008/48 ugrožavaju djelotvornost zaštite koju dodjeljuje ta direktiva. Nacionalni sud mora moći provesti to ispitivanje po službenoj dužnosti i, ovisno o slučaju, prema nacionalnom pravu odrediti sankcije za neispunjavanje obveza [57].

58. Stoga zaključujem da članak 10. stavak 2. točku (d) Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da nacionalni sud pred kojim je pokrenut stečajni postupak vezan uz ugovor o potrošačkom kreditu mora po službenoj dužnosti ispitati je li vjerovnik dužniku pružio informacije propisane tom odredbom te odrediti relevantne sankcije prema nacionalnom pravu kada ta obveza nije ispunjena [58].

52 — Vidjeti presudu Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, t. 45. do 57. i presudu Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, t. 46.

53 — Europskog parlamenta i Vijeća od 25. svibnja 1999. o određenim aspektima prodaje robe široke potrošnje i o jamstvima za takvu robu (SL L 171, str. 12.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 22., str. 17.).

54 — Vidjeti gore navedenu bilješku 35.

55 — Vidjeti uvodne izjave 6., 7., 8., i 9. u preambuli Direktive 2008/48.

56 — EKS je definirana kao ukupan trošak kredita izražen kao godišnji postotak tog iznosa; vidjeti dalje članak 3. točku (i) Direktive 2008/48.

57 — Sud koji je uputio zahtjev treba provjeriti jesu li ti penali učinkoviti, proporcionalni i odvraćajući za svrhe članka 23. Direktive 2008/48. Prema informacijama u gore navedenoj točki 16., smatram da jesu.

58 — Vidjeti presudu Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, t. 59. i navedenu sudsku praksu.

Četvrto pitanje

59. U oklonostima kada je ugovorom o kreditu određeno koji se iznos kredita isplaćuje, ali je dogovoreno da će se zajmodavčeve tražbine naknade i prvog obroka/prvih obrokâ otplate kredita odbiti od tog iznosa, tako da te svote u stvarnosti nisu nikada isplaćena potrošaču već su cijelo vrijeme na raspolaganju vjerovniku: (i) što je „ukupan iznos kredita" za potrebe članka 10. stavka 2. točke (d) Direktive 2008/48; (ii) što su „iznosi povučenog novca" u formuli za izračun EKS-a u Prilogu I. toj direktivi; i (iii) utječe li uračunavanje tih svota na taj izračun?

60. „Ukupan iznos kredita" definiran je člankom 3. stavkom 1. kao „[…] gornja granica ili ukupan zbroj koji se stavlja potrošaču na raspolaganje prema ugovoru o kreditu". Međutim, u tekstu Direktive 2008/48 ne navodi se uključuje li ta svota, uz iznos zajma koji potrošač stvarno primi, troškove poput administrativnih naknada i svih početnih otplata kamata koje zadržava zajmodavac te koji se nikada ne isplaćuju potrošaču; ili se radi o svoti koju potrošač primi, a koja ne uključuje takve troškove [59].

61. Zajedničko je stajalište Komisije, Češke Republike, Njemačke i Poljske da ukupan iznos kredita znači potonje. Te se stranke također slažu da bi učinak definiranja ukupnog iznosa kredita na način da se takve troškove dodaje iznosu koji je stvarno isplaćen potrošaču doveo do EKS-a koji se čini nižim nego što bi bio ako bi ga se izračunalo samo na temelju svote isplaćene potrošaču koja ne uključuje troškove. Radlingerovi i Finway nisu se očitovali o tom stajalištu.

62. Smatram da je doslovno značenje izraza „[…] ukupan zbroj koji se stavlja potrošaču na raspolaganje prema ugovoru o kreditu" [60] „iznos zajma koji ne uključuje zajmodavčeve troškove". To je iznos koji je stvarno isplaćen potrošaču te mu je stavljen na raspolaganje. Iznos koji predstavlja ukupan zbroj također odgovara iznosu povučenog novca u formuli za izračun EKS-a u Prilogu I. Direktivi 2008/48.

63. Takvo tumačenje je također u skladu sa sustavom Direktive 2008/48 u mjeri u kojoj članak 3. točka (h) navodi da „ukupan iznos koji plaća potrošač znači zbroj ukupnog iznosa kredita i ukupnih troškova kredita za potrošača". Ako se za „ukupan iznos kredita" smatra da uključuje troškove poput otplate kamata i administrativnih naknada, te bi se stavke računale dvaput pri utvrđivanju ukupnog iznosa koji potrošač plaća – pri utvrđivanju „ukupnog iznosa kredita" te ponovno pri utvrđivanju ukupnog troška kredita za potrošača, kako je definiran u članku 3. točki (g). To bi sustav direktive učinilo neskladnim.

64. Troškovi čije se plaćanje može zahtijevati od potrošača prema ugovoru o kreditu mogu se razlikovati po prirodi te ih vjerovnici mogu izračunati korištenjem različitih metoda i varijabli [61]. Ako se takvi čimbenici uzmu u obzir pri izračunu EKS-a, to bi moglo ugroziti ciljeve Direktive 2008/48 o osiguravanju transparentnosti i mogućnosti usporedbe kredita. Kada se troškovi ne izračunavaju prema jedinstvenim pravilima, uključivanje troškova u „ukupan iznos kredita" otežat će, ako ne i onemogućiti realističnu usporedbu. Takve troškove potrebno je stoga isključiti iz izračuna EKS-a kako bi se upravo osigurala transparentnost i mogućnost usporedbe.

59 — Komisija je iznijela primjer na str. 11. u bilješci 12. u radnom dokumentu službi Komisije naslovljenom „Smjernice za primjenu Direktive 2008/48/EZ (Direktiva o potrošačkom kreditiranju) u vezi s troškovima i efektivnom kamatnom stopom" (u daljnjem tekstu: Komisijine Smjernice za primjenu Direktive 2008/48/EZ). Vjerovnik daje na rasploganje iznos od 5000 eura, ali se dogovori s potrošačem da se troškovi u iznosu od 100 eura plaćaju iz tog iznosa, a ne iz ostalih potrošačevih sredstava. Potrošač se tako slobodno koristi iznosom od 500 eura umanjenim za iznos od 100 eura, što je ukupno 4900 eura. Komisija potonju svotu smatra ukupnim iznosom kredita definiranim člankom 3. stavkom 1. Direktive 2008/48.

60 — Isticanje dodano.

61 — Vidjeti Komisijine Smjernice o primjeni Direktive 2008/48/EZ, str. 5.

65. Konačno, naglašavam da je Direktiva 2008/48 mjera potpunog usklađivanja [62]. Stoga je neophodno da se „ukupan iznos kredita" i svote uključene u povlačenje novca za svrhe primjene formule iz Priloga I. tumače na jednak način u svim državama članicama.

66. Stoga smatram da se „ukupan iznos kredita" iz članka 10. stavka 2. točke (d) Direktive 2008/48 odnosi na iznos koji predstavlja ukupan zbroj koji se stavlja na raspolaganje potrošaču na temelju ugovora o kreditu u smislu članka 3. točke (l), a to je svota koju je zajmodavac doista isplatio potrošaču i time mu je stavio na raspolaganje, što ne uključuje nikakve troškove dugovane vjerovniku. Povlačenje novca u formuli za izračunavanje EKS-a iz Priloga I. direktivi jednako je ukupnom iznosu kredita.

Treće pitanje

67. Sud koji je uputio zahtjev u trećem pitanju traži objašnjenje imaju li odredbe Direktive 93/13 i Direktive 2008/48 izravan učinak, osobito uzimajući u obzir da se glavni postupak odnosi na „horizontalni" spor između pojedinaca.

68. Strogo uzevši, smatram da je to pitanje nebitno.

69. Odredbe obiju direktiva prenesene su u nacionalno pravo. Nijedna stranka glavnog postupka se stoga ne mora na njih izravno pozivati.

70. Budući da se u glavnom postupku radi o sporu između potrošača i davatelja usluga, nijedna stranka ne može se pozivati na izravan učinak Direktive 93/13 ili Direktive 2008/48. Međutim, ustaljena je sudska praksa da je nacionalni sud koji postupa u sporu isključivo između pojedinaca dužan, kad primjenjuje odredbe unutarnjeg prava, uzeti u obzir sveukupnost pravila nacionalnog prava i tumačiti ih, u najvećoj mogućoj mjeri, u svjetlu teksta kao i cilja primjenjive direktive radi postizanja rješenja usklađenog s ciljem iste direktive [63].

Peto i šesto pitanje

71. Petim pitanjem sud koji je uputio zahtjev traži objašnjenje značenja točke 1. podtočke (e) Priloga Direktivi 93/13. Taj sud šestim pitanjem želi utvrditi jesu li ugovorne kazne, poput onih o kojima je ovdje riječ, nepoštene za potrebe te direktive te, ako jesu, mora li nacionalni sud izuzeti od primjene sve takve odredbe ili samo neke od njih. Promotrit ću oba pitanja zajedno.

72. U skladu s točkom 1. podtočkom (e) Priloga Direktivi 93/13 odredbe čiji su predmet ili svrha zahtjev da svaki potrošač koji propusti ispuniti svoju obvezu plati nerazmjerno visok iznos naknade smatraju se nepoštenima za potrebe te direktive te stoga, sukladno članku 6. stavku 1., nisu obvezujuće.

62 — Vidjeti uvodnu izjavu 9.

63 — Vidjeti, primjerice, mišljenje nezavisnog odvjetnika Mengozzija u predmetu Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:199, t. 31. do 33. i presudu Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, t. 33.

73. Sud smatra da članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. Direktive 93/13 definiraju opći kriterij za utvrđivanje nepoštenosti ugovornih uvjeta u području primjene direktive. U tom zakonodavnom kontekstu nacionalni sud utvrđuje je li određena odredba nepoštena za potrebe članka 3. stavka 1.[64]. Kriteriji bitni za tu procjenu u ovom slučaju uključuju usporedbu relativne snage društva za financiranje s pregovaračkom pozicijom potrošača i to predstavljaju li ugovorne kazne unaprijed formulirane standardizirane odredbe o kojima se nije unaprijed pregovaralo s Radlingerovima, tako da oni na njih nisu imali nikakav utjecaj[65].

74. Potrebno je procijeniti kumulativni učinak svih takvih odredbi u ugovoru o kreditu, jer se one primjenjuju osim ako nisu uspješno pravno osporene. (Međutim, moguće je da potrošač nije svjestan da može osporavati takve odredbe ili to ne može učiniti zbog troškova ili jer ga u tome sprečavaju nacionalna postupovna pravila).

75. Drugi dio članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 izričito propisuje da ugovor koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluge s potrošačem i dalje obvezuje stranke „u tim uvjetima" ako je daljnje važenje ugovora moguće „i bez tih nepoštenih odredaba". Stoga su „nacionalni sudovi obvezni izuzeti iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kako ona ne bi imala obvezujuće učinke na potrošača, a da pritom nisu ovlašteni ispitati sadržaj takvih odredbi"[66]. Iz toga slijedi da bi nacionalni sudovi u slučaju kada su ugovorne kazne nepoštene u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 trebali izuzeti iz primjene sve takve odredbe, a ne samo neke od njih.

76. S obzirom na prirodu i značaj javnog interesa koji predstavlja temelj zaštite zajamčene potrošačima Direktivom 93/13, države članice moraju osigurati primjerena i djelotvorna sredstva za „sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koje prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima" (članak 7. stavak 1.). Ako bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih uvjeta, to bi (paradoksalno) moglo ugroziti ostvarenje dugoročnog cilja iz članka 7. „budući da bi se takvom […] nadležnošću doprinijelo slabljenju preventivnog učinka na trgovce, koji postoji samom činjenicom neprimjene takvih nepoštenih uvjeta na potrošače"[67].

77. Ako je nacionalni sud utvrdio da su odredbe o penalima nepoštene za potrebe točke 1. podtočke (e) Priloga Direktivi 93/13, je li potrebno razmatrati kumulativni učinak svih takvih odredbi u ugovoru, a ne procjenu ograničiti na one odredbe na čijem ispunjenju zajmodavac inzistira ili zanemariti one koje se smatraju ništetnima prema nacionalnom pravu?

78. Smatram da je potrebno razmotriti kumulativni učinak odredbi o penalima.

79. Kao prvo, to je stajalište u skladu s ciljevima Direktive 93/13 koji uključuju iskorjenjivanje prakse uključivanja nepoštenih odredbi u potrošačke ugovore i osiguravanje zaštite potrošača od prodavatelja robe ili davatelja usluge koji zauzimaju snažniji pregovarački položaj u usporedbi s potrošačem[68]. Kao drugo, u skladu je s člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 da se takve odredbe u potpunosti prestanu primjenjivati s ciljem obeshrabrenja prodavatelja robe ili davatelja usluge, a osobito davatelja kredita u politički i ekonomski osjetljivom području potrošačkog kreditiranja od uključivanja odredbi takve prirode u ugovore o kreditu. To je osobito slučaj kada se takve odredbe nalaze u standardiziranim uvjetima o kojima se nije pregovaralo.

64 — Vidjeti presudu Asbeek Brusse and de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, točku 55. i navedenu sudsku praksu.

65 — Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13, vidjeti također rješenje Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, t. 57. do 59.

66 — Vidjeti presudu Asbeek Brusse and de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, t. 56. i 57. i navedenu sudsku praksu.

67 — Vidjeti presudu Asbeek Brusse and de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, t. 58.

68 — Vidjeti članak 3. stavak 1. i članak 6. stavak 1. te također uvodne izjave 4. i 9. u preambuli Direktive 93/13.

80. Stoga zaključujem da je, za potrebe članaka 3. i 4. Direktive 93/13 i točke 1. podtočke (e) Priloga toj direktivi, potrebno da sud koji je uputio zahtjev ispita je li kumulativni učinak svih odredbi o penalima u ugovoru o potrošačkom kreditiranju takav da se od potrošača zahtijeva da plati nerazmjerno visok iznos naknade, čak i kada zajmodavac ne inzistira na tome da se te odredbe u potpunosti poštuju, ili kada se određene odredbe o penalima smatraju ništetnima prema nacionalnom pravu. Kada se utvrdi da su takve odredbe nepoštene, sve takve odredbe moraju se u potpunosti izuzeti od primjene na potrošača.

Zaključak

81. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodno pitanje koje je uputio Krajský soud v Praze (Regionalni sud u Pragu) odgovori kako slijedi:

— Direktivu Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da se protivi nacionalnim postupovnim pravilima poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku koja: (i) ne dopuštaju stečajnom sudu da po službenoj dužnosti ispita valjanost, iznos ili prvenstveni red ovršivih neosiguranih tražbina koje potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu pri odlučivanju o uzgrednom zahtjevu; (ii) ne dopuštaju takvom sudu da po službenoj dužnosti ispita zakonitost osigurane tražbine; i (iii) onemogućavaju i/ili pretjerano otežavaju potrošaču dužniku osporavanje ovršive neosigurane tražbine kada takve tražbine potječu iz ugovora o potrošačkom kreditu, iako je stečajni sud upoznat s pravnim i činjeničnim okolnostima potrebnima za to ispitivanje.

— Članak 10. stavak 2. točku (d) Direktive 2008/48/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ treba tumačiti na način da nacionalni sud pred kojim je pokrenut stečajni postupak vezan uz ugovor o potrošačkom kreditu mora po službenoj dužnosti ispitati je li vjerovnik dužniku pružio informacije propisane tom odredbom te odrediti sankcije prema nacionalnom pravu kada ta obveza nije ispunjena.

— „Ukupan iznos kredita” iz članka 10. stavka 2. točke (d) Direktive 2008/48 odnosi se na iznos koji čini ukupan zbroj na raspolaganju potrošaču na temelju ugovora o kreditu u smislu članka 3. točke (l), a to je svota koju je zajmodavac stvarno isplatio potrošaču i time mu je stavio na raspolaganje, što ne uključuje nikakve troškove dugovane vjerovniku. Povlačenje novca u formuli za izračunavanje efektivne kamatne stope iz Priloga I. direktivi jednako je ukupnom iznosu kredita.

— Na sudu koji je uputio zahtjev je da utvrdi je li kumulativni učinak odredbi o penalima iz ugovora o kreditu takav da se od potrošača zahtijeva da plati nerazmjerno visok iznos naknade za potrebe članaka 3. i 4. Direktive 93/13 i točke 1. podtočke (e) Priloga toj direktivi, čak i kada zajmodavac ne inzistira na tome da se te odredbe u potpunosti poštuju, ili kada se određene odredbe o penalima smatraju ništetnima prema nacionalnom pravu. Kada se utvrdi da su takve odredbe nepoštene, sve takve odredbe moraju se u potpunosti izuzeti od primjene na potrošača.